

Перетворення особистих селянських господарств в нові організаційно-правові структури слід здійснювати такими шляхами: особисті селянські господарства можуть трансформуватися у фермерські господарства або приватні підприємства; особисті селянські господарства (можливо разом із новоствореними фермерськими господарствами і приватними підприємствами) можуть об'єднуватися в асоціації, кооперативи (виробничі та обслуговуючі); особисті селянські господарства можуть інтегруватися із сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами з метою виробництва, переробки і збуту своєї продукції, одержання послуг від них і надання їм послуг робочою силою для виконання сезонних робіт.

Створення нових організаційно-правових структур на базі особистих селянських господарств дасть останнім можливість суттєво поліпшити умови виробництва і збуту своєї продукції, забезпечити концентрацію виробництва, що дозволить застосувати міні-техніку, знизити затрати живої праці на виробництво одиниці продукції, поліпшити умови роботи і відпочинку селян, підвищити ефективність виробництва. Крім того, потрібно сприяти розвитку великих і дрібних форм сільськогосподарського виробництва в єдності. Вони повинні не протиставлятися, а взаємно доповнювати одна одну. Між особистими селянськими господарствами і сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами повинні існувати тісні економічні відносини, які необхідно розвивати і використовувати з максимальною ефективністю.

### **Література:**

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ННЦІАЕ, 2009. – 292 с.
2. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: доповідь на Дванадцятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 лютого 2010 року / В.Я. Месель-Веселяк – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2010. – 57 с.
3. Бичко І.Є. Ефективність господарювання аграрних підприємств різних організаційно-правових форм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук / І.Є. Бичко. – Львів, 2008. – 20 с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного виробництва: [навч. посіб.] / Месель-Веселяк В.Я. – К.: Ін-т. агр. ЕК. УААН, 1999. – 272 с.

УДК 338.512

## **ЧИННИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

*Бурлака О.П., ст. викладач*

*Полтавська державна аграрна академія*

*В статті розглядаються основні чинників формування цін на аграрну продукцію в сільськогосподарських підприємствах Полтавській області. Запропоновані заходи скорочення витрат на виробництво продукції рослинництва та тваринництва в аграрних підприємствах.*

*The article reviews the main factors of pricing of agricultural products to agricultural enterprises in Poltava region. Proposed measures to reduce the cost of production of livestock and crop production in agricultural enterprises.*

**Постановка проблеми.** Ступінь економічної доцільності виробництва сільськогосподарської продукції регулюється і обмежується економічними законами щодо співвідношення собівартості виробленої продукції та її ринкової ціни.

Сьогодні одною з вагомих причин нестабільної економічної ситуації та збитковості виробництва в сільському господарстві є техніко-технологічна відсталість його виробничих складових. Тому стратегія виробництва сільськогосподарської продукції в сучасних умовах трансформації агропромислового комплексу направлена на впровадження та використання ресурсоощадних технологій, оновлення матеріально-технічної бази та пошук шляхів зниження собівартості виробництва.

Особливість вітчизняної цінової політики в аграрній сфері полягає в тому, що вона базується на законах ринкового ціноутворення у поєднанні з елементами державного регулювання – через механізм встановлення мінімальних закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію, що є об'єктом державного цінового регулювання, визначеного законодавчо. Тому згідно з положеннями Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції”: „Об'єктами державного цінового регулювання є такі види сільськогосподарської продукції (товарів): пшениця тверда; пшениця м'яка; зерноsumіші пшениці та жита; кукурудза; ячмінь; жито озиме; жито ярове; горох; гречка; просо; овес; соя; насіння соняшнику; насіння ріпаку; насіння льону; шишки хмелю; цукор-пісок (буряковий); борошно пшеничне; борошно житнє; м'ясо та субпродукти забійних тварин та птиці; молоко сухе; масло вершкове; олія соняшникова” [3].

У такому випадку актуальною проблемою є значний диспаритет щодо швидкості зростання складових собівартості виробництва та зміни цін на сільськогосподарську продукцію з урахуванням державного регулювання ціноутворення в аграрному секторі.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** В сучасних умовах виникає потреба глибокого вивчення позитивного досвіду та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку аграрного ринку на основі виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Розв'язанню таких проблем присвячена значна кількість наукових робіт відомих вчених: П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, В.Я. Амбросова, О.М. Шпичака, П.С. Березівського, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, З.П. Бурката, Б.Й. Пасхавера, І.В. Гузева та ін.

Проте, слід зазначити, що незважаючи на високу актуальність проблеми пошуку нових методів виробництва конкурентоспроможної та якісної сільськогосподарської продукції шляхом вдосконалення системи ціноутворення, запропоновані методики її розв'язання як у методологічному, так і в

організаційно-методичному плані мають суттєві резерви подальшого розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Об'єктом дослідження даної публікації обрано сільськогосподарські підприємства Полтавської області як однієї із домінуючих в агропромисловому виробництві України.

Таблиця 1

**Ефективність сільськогосподарського виробництва у аграрних підприємствах Полтавської області \***

| Показники                                                                                    | Роки  |       |       |       |      |       |       |       |       | 2009 р.<br>до 2000<br>р., (+,-) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-------|-------|-------|---------------------------------|
|                                                                                              | 2000  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005 | 2006  | 2007  | 2008  | 2009  |                                 |
| Прибуток, збиток<br>(-) від реалізації<br>сільськогосподар-<br>ської продукції,<br>млн. грн. | 16,3  | 71,2  | 127,5 | 103,2 | 76,4 | -6,1  | 514,1 | 335,8 | 533,4 | 517,1                           |
| в т.ч.: продукція<br>рослинництва                                                            | 113,7 | 134,3 | 181,2 | 139,0 | 53,4 | 68,3  | 541,6 | 375,4 | 490,4 | 376,7                           |
| продукція тва-<br>ринництва                                                                  | -97,4 | -63,1 | -53,7 | -35,8 | 23,0 | -74,4 | -27,5 | -39,6 | 43,0  | 140,4                           |
| Рівень рентабель-<br>ності виробництва<br>сільськогосподар-<br>ської продукції, %            | 2,4   | 8,9   | 16,5  | 9,3   | 5,6  | -0,4  | 28,7  | 11,3  | 15,5  | 13,1                            |
| в т.ч.: продукція<br>рослинництва                                                            | 36,6  | 29,4  | 46,1  | 19,6  | 5,8  | 7,0   | 46,9  | 17,9  | 19,4  | -17,2                           |
| продукція<br>тваринництва                                                                    | -25,5 | -18,2 | -14,1 | -8,8  | 5,1  | -14,5 | -4,3  | -4,6  | 4,7   | 30,2                            |

\*- розраховано автором за даними Головного управління статистики в Полтавській області

Аналіз даних таблиці 1 показує, що суттєву частку прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції аграрні підприємства отримують за рахунок реалізації продукції галузі рослинництва, що спостерігається протягом 2000-2009 рр., при цьому галузь тваринництва є збитковою, за винятком 2005р. та 2009р. За період 2000-2009 рр. прибуток галузі рослинництва збільшився на 517,1 млн. грн. Виробництво продукції тваринництва хоча і було прибутковим у 2005р. та 2009 р., проте сума одержаного прибутку була майже у 10,5 разів менше, ніж в галузі рослинництва.

Аналіз рівня рентабельності виробництва продукції рослинництва та тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області за 2000-2009 рр., свідчить про ще один економічний аргумент про неефективність існуючих технологій з виробництва таких видів продукції рослинництва як цукрові буряки, а у галузі тваринництва – приросту живої маси тварин та вовни в межах досліджуваного регіону (табл. 2). Як наслідок, описана вище ситуація, призводить до подальшого скорочення або повної відмови в деяких господарствах від буряківництва та галузі тваринництва в цілому.

Таблиця 2

**Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції сільськогосподарства в аграрних підприємствах Полтавської області, %\***

| Види продукції                  | 2000  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  | 2009  | 2009 р. до 2000 р., (+,-) |
|---------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|---------------------------|
| Зернові та зернобобові культури | 73,5  | 30,0  | 55,6  | 20,4  | 5,4   | 9,3   | 43,2  | 20,7  | 14,2  | -59,3                     |
| Насіння соняшнику               | 59,9  | 74,9  | 60,6  | 43,2  | 21,4  | 20,3  | 114,5 | 30,3  | 44,9  | -15,0                     |
| Цукрові буряки (фабричні)       | 0,3   | -6,5  | 3,9   | -3,0  | -2,9  | 1,9   | -16,4 | 0,7   | -19,3 | -19,6                     |
| Овочі відкритого ґрунту         | -20,7 | -21,4 | -6,5  | -36,3 | -5,8  | -18,9 | 24,9  | 3,6   | 4,4   | 25,1                      |
| Картопля                        | -10,2 | -0,3  | 4,5   | -16,2 | -24,4 | 26,8  | 12,8  | 28,8  | 43,8  | 54,0                      |
| Плоди                           | -64,5 | -3,6  | 18,6  | -31,9 | -52,0 | -32,6 | -32,6 | -34,0 | -37,8 | 26,7                      |
| Молоко та молочні продукти      | 1,6   | -13,2 | 18,3  | 7,4   | 20,6  | -0,1  | 29,4  | 6,3   | 6,8   | 5,2                       |
| Велика рогата худоба на м'ясо   | -31,4 | -39,6 | -41,5 | -32,0 | -22,0 | -35,2 | -40,4 | -17,7 | -29,1 | 2,3                       |
| Свині на м'ясо                  | -44,9 | -24,9 | -42,2 | -25,8 | -0,2  | -23,2 | -37,6 | -23,9 | 47,5  | 92,4                      |
| Вівці та кози на м'ясо          | -38,0 | -63,5 | -64,7 | -50,6 | -52,9 | -41,9 | -50,2 | -47,0 | 8,5   | 46,5                      |
| Птиця на м'ясо                  | -30,1 | -0,9  | -13,9 | -25,2 | -16,8 | -20,1 | -51,8 | -49,6 | -33,8 | -3,7                      |
| Яйця                            | 17,3  | 20,2  | 30,4  | 17,9  | 23,1  | -8,2  | 14,9  | 4,0   | 10,0  | -7,3                      |
| Вовна                           | -92,0 | -89,7 | -83,4 | -84,1 | -78,8 | -55,1 | -50,4 | -56,8 | -82,1 | 9,9                       |

\*- розраховано автором за даними Головного управління статистики в Полтавській області

Аналіз даних таблиці 2 показує, що більш проблемними елементами сільськогосподарського виробництва є малоефективна в межах Полтавської області виробнича система тваринницької галузі, а також вирощування та збирання цукрового буряку.

З точки зору об'єктивних економічних законів одним з напрямів вирішення такої проблеми є збільшення ціни реалізації тваринницької продукції за рахунок підвищення її якості та екологічної чистоти. Також треба врахувати, що ціна на молоко та м'ясо, як було зазначено вище, регулюється державою.

Цікавим залишається і той факт, що в 2009 році виробництво цукрових буряків у приватних підприємствах Полтавської області, на відміну від підприємств інших форм власності, є прибутковим – рівень рентабельності склав 5,9% (табл. 3). В такому випадку постає також і питання про ефективність організації праці та якості виконання технологічних операцій аграрного виробництва.

Розглянемо структуру витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у аграрних підприємствах Полтавської області (табл. 4). На протязі виробничого періоду 2009р. основними домінуючими складовими виробничих витрат у рослинництві були витрати на оплату робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями – 29,1%, мінеральні добрива – 21,4%, насіння –

18,8%, нафтопродукти – 18,7%. В галузі тваринництва – витрати на корми – 72,4%, оплату робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями – 7,3%, оплату праці – 16,6%.

Таблиця 3

**Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва  
та тваринництва у сільськогосподарських підприємствах  
Полтавської області у 2009 році, %\***

| Види продукції                                           | Державні | Не-державні | У тому числі            |                       |                       |       |
|----------------------------------------------------------|----------|-------------|-------------------------|-----------------------|-----------------------|-------|
|                                                          |          |             | Господарські товариства | приватні підприємства | виробничі кооперативи | інші  |
| Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва |          |             |                         |                       |                       |       |
| Усього                                                   | 3,0      | 19,7        | 18,0                    | 24,2                  | 24,7                  | 15,9  |
| За основними видами продукції                            |          |             |                         |                       |                       |       |
| зернові та зернобобові культури                          | -6,5     | 14,6        | 15,0                    | 14,1                  | 15,0                  | 1,2   |
| насіння соняшнику                                        | 18,2     | 45,7        | 44,5                    | 46,2                  | 57,4                  | 55,5  |
| цукрові буряки (фабричні)                                | -16,0    | -19,3       | -24,0                   | 5,9                   | -3,7                  | -     |
| картопля                                                 | -18,5    | 47,2        | 32,5                    | 52,4                  | -21,2                 | -     |
| овочі відкритого ґрунту                                  | -25,3    | 12,1        | 20,6                    | 15,3                  | -30,5                 | 125,8 |
| Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва |          |             |                         |                       |                       |       |
| Усього                                                   | -15,3    | 5,5         | 7,2                     | 4,6                   | -7,8                  | 8,9   |
| За основними видами продукції                            |          |             |                         |                       |                       |       |
| молоко незбиране                                         | -4,1     | 7,3         | 6,1                     | 14,4                  | 2,5                   | -26,6 |
| худоба та птиця на м'ясо                                 |          |             |                         |                       |                       |       |
| велика рогата худоба                                     | -47,1    | -28,4       | -32,1                   | -12,1                 | -35,8                 | -42,8 |
| свині                                                    | -2,2     | 50,7        | 63,0                    | -1,9                  | 5,8                   | -20,5 |
| вівці та кози                                            | -45,0    | 10,2        | 30,9                    | -6,4                  | 3,5                   | -56,8 |
| птиця                                                    | -71,6    | -31,2       | -27,3                   | -68,3                 | 1,0                   | -16,2 |
| яйця                                                     | -59,0    | 10,0        | 10,1                    | -1,2                  | 53,1                  | -     |
| вовна                                                    | -        | -82,1       | -85,3                   | -                     | -80,5                 | -     |

\*- розраховано автором за даними Головного управління статистики в Полтавській області

Аналіз даних таблиці 4 показує, що у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області порівняно із 2002 р. у 2009р. відбулося зменшення питомої ваги у структурі витрат на оплату праці, корми, нафтопродукти та в деякій мірі витрати на електроенергію та запчастини.

Подальше прискорене зменшення використання нафтопродуктів можливо прогнозувати шляхом поновлення якісного та оптимізації кількісного складу машинно-тракторного парку аграрних підприємств. Остання пропозиція дає можливість також зменшити частку витрат на оплату послуг і робіт, які виконують сторонні організації, тому, що, як правило, такі послуги замовляються у зв'язку з нестачею машин і обладнання в аграрних підприємствах під час виконання пікових навантажень комплексу механізованих робіт в рослинництві. Витрати на придбання мінеральних добрив можна зменшити

шляхом зміни елементів технологій вирощування та збирання сільськогосподарських культур, а саме збільшення частки використання добрив органічного походження (сидеральні добрива, гній). В останньому випадку підсилюється необхідність розвитку галузі тваринництва, що обґрунтовується не тільки економічними чинниками, але й критеріями виробництва екологічно безпечної продукції. При цьому на практиці доведено, що без розвинутої галузі тваринництва органічне або органічно-біологічне землеробство, що спрямоване на виробництво екологічно-чистої продукції, неможливе.

Таблиця 4

**Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції  
у аграрних підприємствах Полтавської області, % \***

| Статті витрат                                             | 2002 р. |                   |                   | 2009 р. |                   |                   | 2009 р. до 2002 р. (+,-) |                   |                   |
|-----------------------------------------------------------|---------|-------------------|-------------------|---------|-------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|-------------------|
|                                                           | усього  | рослин-<br>ництво | тварин-<br>ництво | усього  | рослин-<br>ництво | тварин-<br>ництво | усього                   | рослин-<br>ництво | тварин-<br>ництво |
| Усього – витрати                                          | 100,0   | 100,0             | 100,0             | 100,0   | 100,0             | 100,0             | х                        | х                 | х                 |
| Витрати на оплату праці                                   | 13,9    | 11,9              | 16,8              | 10,3    | 8,0               | 16,6              | -3,6                     | - 3,9             | - 0,2             |
| Відрахування на соціальні заходи                          | 0,5     | 0,4               | 0,5               | 3,0     | 2,4               | 4,9               | 2,5                      | 2,0               | 4,4               |
| Матеріальні витрати - всього                              | 65,9    | 61,1              | 73,2              | 67,3    | 66,3              | 69,8              | 1,4                      | 5,2               | - 3,4             |
| в т.ч.: насіння                                           | 13,2    | 23,5              | х                 | 13,7    | 18,8              | х                 | 0,5                      | - 4,7             | х                 |
| корми                                                     | 30,7    | х                 | 69,5              | 19,7    | х                 | 72,4              | - 11,0                   | х                 | 2,9               |
| інша продукція сільського господарства                    | 3,9     | 4,2               | 3,6               | 1,7     | 1,2               | 3,0               | - 2,2                    | - 3               | - 0,6             |
| міндобрива                                                | 6,5     | 11,5              | х                 | 15,6    | 21,4              | х                 | 9,1                      | 9,9               | х                 |
| нафтопродукти                                             | 19,0    | 27,5              | 8,3               | 15,2    | 18,7              | 5,6               | - 3,8                    | - 8,8             | - 2,7             |
| електроенергія                                            | 3,4     | 2,2               | 5,1               | 1,8     | 0,9               | 4,3               | - 1,6                    | - 1,3             | - 0,8             |
| паливо                                                    | 0,5     | 0,5               | 0,5               | 0,6     | 0,6               | 0,6               | 0,1                      | 0,1               | 0,1               |
| запчастини, ремонтні і будівельні матеріали               | 11,6    | 15,2              | 7,0               | 8,6     | 9,3               | 6,8               | - 3,0                    | - 8,4             | -8,2              |
| оплата робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями | 11,2    | 15,4              | 6,0               | 23,1    | 29,1              | 7,3               | 11,9                     | 13,7              | 1,3               |
| Амортизація основних засобів                              | 4,6     | 4,9               | 4,2               | 4,9     | 5,2               | 4,2               | 0,3                      | 0,3               | 0,0               |
| Інші витрати                                              | 15,1    | 21,7              | 5,3               | 14,5    | 18,1              | 4,5               | -0,6                     | -3,6              | -0,8              |

\*- розраховано автором за даними Головного управління статистики в Полтавській області

На жаль, в наш час, екологічна складова якості сільськогосподарської продукції домінує в розвинутих країнах Єврозони, а в нашій країні таке актуальне питання залишається невирішеним. Маємо ситуацію, коли з однієї сторони, за результатами господарської діяльності в Полтавській області, галузь тваринництва за обсягами виробництва скорочується, з іншої – без тваринництва виробництво конкурентоспроможної якісної продукції не можливо. Вирішення такої ситуації можливе не лише за рахунок добре відомих заходів, зокрема, таких як підвищення продуктивності тварин, але й нових альтернативних чинників: виробництво біогазу, маркування екологічно чистої продукції, створення засобів індивідуалізації товарів і послуг.

**Висновки.** Проблемними в сільськогосподарському виробництві Полтавської області є тваринницька галузь та буряківництво, яке у 2009 р. було прибутковим лише в приватних підприємств, що визначає дозволяє стверджувати, що вихід з кризового становища можливий не тільки за рахунок модернізації техніко-технологічної бази, але й за рахунок вдосконалення системи управління виробництвом та підвищення якості виконуваних виробничих технологій.

На протязі 2009р. основними домінуючими складовими виробничих витрат у рослинництві були витрати на оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями, мінеральні добрива, насіння, нафтопродукти, а в галузі тваринництва корми, витрати на оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями, витрати на оплату праці. Такі статті витрат, з точки зору їх подальшого зменшення, є напрямом удосконалення механізму ціноутворення щодо виробництва сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах Полтавської області.

Виробництво продукції тваринництва в Полтавській області за період 2000-2009 рр. в основному є збитковим, окрім 2005 р. та 2009 р. Модернізація тваринницької галузі можлива не лише за рахунок підвищення продуктивності тварин та зменшення собівартості виробництва, але й альтернативних шляхів: виробництво біогазу, маркування екологічно чистої продукції, створення засобів індивідуалізації товарів і послуг.

Стратегією подальшого удосконалення системи ціноутворення в аграрному секторі повинні бути не тільки пропозиції щодо пошуку внутрішніх резервів та модернізації техніко-технологічної бази, але й вивірена збалансована державна політика щодо цінового регулювання сільськогосподарської продукції.

### **Література:**

1. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві /теорія, методологія, практика/ За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка. – К., 2008. Т. 1. Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка. – К., 2008. – 698 с.

2. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві / теорія, методологія, практика / За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка. – К., 2008. Т. 2. Нормативна собівартість та ціни на сільськогосподарську про-

дукцію / За ред. П.Т. Саблука, Ю.Ф. Мельника, М.В. Зубця, В.Я. Месель-Весиляка. – К., 2008 – 650 с.

3. Закон України „Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції” // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 43. – С. 638.

4. Статистичний збірник „Сільське господарство області” за 2009 р. / за ред. Л.М. Безхлібняк. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області Державного комітету статистики України, 2010. – 274 с.

УДК 338.1:631.16:636.087.6

## **ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНИХ МАРКЕТИНГОВИХ СИСТЕМ У МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ**

**Волкова І.М., к.е.н.**

**Житомирський національний агроекологічний університет**

*Представлено зміст та функціонально-галузеву структуру молокопродуктового підкомплексу. На підставі результатів опитування за допомогою спеціально розроблених анкет визначено перспективні форми вертикальних маркетингових систем, актуальних нині для підприємств молокопродуктового підкомплексу.*

*Maintenance and functionally-branch structure of молокопродуктового subcomplex are presented. On the basis of results of questioning by means of the specially worked out questionnaires the perspective forms of the vertical marketing systems actual presently for the enterprises of milk subcomplex are certain.*

**Постановка проблеми.** Функціонування підприємств молокопродуктового підкомплексу відіграє визначальну роль у забезпеченні населення життєво важливими продуктами харчування. Водночас, вони виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи сферу зайнятості і підвищуючи рівень доходів населення. Сучасний етап розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу об’єктивно вимагає активного запровадження маркетингових принципів у своїй господарській діяльності. Розв’язання проблеми підвищення ефективності функціонування даних підприємств знаходиться в площині розвитку вертикальних маркетингових систем. Обґрунтоване їх запровадження надає можливість підприємствам молокопродуктового підкомплексу завоювати ринкову владу в умовах висококонкурентного середовища, що актуалізує обрану тему дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми функціонування молокопродуктового підкомплексу, особливостей взаємодії підприємств в рамках даного підкомплексу, а також перспектив розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки знайшли своє відображення у наукових працях відомих вітчизняних дослідників, зокрема В. Андрійчука, П. Березівського, В. Зимовця, М. Ільчука, М. Калінчика, О. Крисального, Т. Мостенської, В. Пабата, М. Пархомця, П. Саблука, А. Стельмашука, В. Трегобчука, О. Шпичака, В. Юрчишина. Методичні та прикладні проблеми аграрного маркетингу й, зокрема, системи розподілу продукції сільського господарства висвітлено у працях В. Андрійчука, Т. Астратової, В. Власова,